

A táj változásai a Kárpát-medencében

**Tájgazdálkodás, tájtermelés; hungarikumok
és helyi értékek a mezőgazdaság területén –
történeti áttekintés**

*Szerkesztő Füllek György
A Környezetkímélő Agrokémiaért Alapítvány
Gödöllő 2016*

A táj változásai a Kárpát-medencében

**Tájgazdálkodás, tájtermelés;
hungarikumok és helyi értékek
a mezőgazdaság területén –
történeti áttekintés**

**XI. tájtörténeti konferencia
kiadványa**

Szerkesztő
Füleky György

Károly Róbert Diákhotel
Gyöngyös

2016. június 30-július 2.

Tárgyazdálkodás a Habsburg főhercegek bellyei birtokán (Hubayné Horváth Nóra).....	136
Megőrzés és fenntartás a kertészetben (Kaprinnyák Tünde).....	142
A Kelemen-szék 18-20. századi változásának vizsgálata történeti térképek alapján (Penksza Károly, S.-Falusi Eszter, Saláta Dénes).....	146
Táj- és környezettörténet a Szent István Egyetem Természetvédelmi és Tájékozolási Tanszékén (Saláta Dénes, Pető Ákos, Ádám Szilvia, Barcsi Attila, Centeri Csaba, Mravcsik Zoltán, Malatinszky Ákos, Gyulai Ferenc).....	148
A nehézfém terhelés hatása a borsó (pisum sativum L.) növekedésére és fejlődésére terhelési tartamkísérletben mátraaljai csernozjom barna erdőtalajon (Szegedi László – Fodor László).....	154
Borászati üzemek tájépítészeti vonatkozásai (Weiszler Ádám).....	159
A magyarországi dinnyetermesztés múltja és jelene (Balázs Gábor, Birkás Zita, Pap Zoltán, Németh Dzsénifer, Gombos Nóra, Kappel Noémi).....	163
Laskagomba termesztése gyalogakác (Amorpha fruticosa) forgácson (Szukács Gergely, Szabó Anna, Geösel András).....	167
A nyárádsmenti „murokország” hagyományos vízgazdálkodáshoz köthető múltja és jelene (Hajdu Zoltán).....	171
A „magyar” akácban rejlő lehetőségek és veszélyek hazánkban (Láposi Réka – Fodor László).....	174
A társadalmi értékrend és erdőborítottság összefüggései Székelyföldön (Kósa István).....	181
A Balaton-Nagyberek Állami Gazdaság története, különös tekintettel a gyógynövények térnyerésére (Nezdei Csilla).....	185
Hazai szarvasmarha fajtáink jelentősége a honfoglalástól napjainkig (Vertséné Zándoki Rita, Húth Balázs, Tózsér János).....	193
A Hallstatt-kultúra gazdasága (Majdán Mira).....	201
Az ormánsági gazdálkodás és a víz kapcsolata (Gyenisz Péter, Lóczy Dénes, Dezső József, Ronczyk Levente, Pirkhoffer Ervin, Czigány Szabolcs, Ortmanné Ajkai Adrienne, Morva Tamás).....	210
Egy dél-zselici mintaterület múltbéli területhasználatának modellezése geoinformatikai módszerekkel (Gyenisz Péter, Bognár Zita, Pap Norbert, Kitanics Máté, Morva Tamás).....	216
A környezetbarát mezőgazdaság különös tekintettel a felszín alatti vizekre (Hágen András).....	222
Balásházy János szerepének néhány eleme a 19. századi magyar agrárfejlődésben (Szabó László Péter).....	227
The morpho-pedotops as the basement for the spatial prediction of grape diseases (László Miklós, Zita Izakovičová, Viktória Miklósová, Anna Špinerová).....	234
Előadók.....	239
Függelék.....	243

A Hungarikum Bizottság

Agrár- és Élelmiszergazdasági Szakbizottságának tevékenysége

Györi Zoltán

Az elmúlt évtizedekben több olyan folyamat összetett hatását kell megfigyelnünk, mint a gyorsuló globalizáció és az ezzel együtt járó gazdasági és társadalmi változások (termelés, feldolgozás, fogyasztás koncentrációja, az igények differenciálódása). Más országok példája. Ezek közül ránk különösen vonatkozik a magyarság helyzetének változása, (határainkon kívüli népesség) továbbá hazánkban a helyi közösségek gyengülése emelhető ki.

Mindezen folyamatok eredményeként jutottak el arra a pontra a döntéshozók, hogy megpróbálják egy újszerű rendszerbe foglalni azokat az értékeket, amelyek megtestesítik azt, hogy a történelem folyamán a magyarsághoz számos olyan felhalmozott és megőrzött szellemi, anyagi, természeti, közösségi érték vagy termék köthető, amelyeket az eddigiekénél jobban kell ápolni, megőrizni. Ezen törekvést szolgálta a 77/2008. (VI.13.) OGY határozat a Hungarikumok védelméről, amely felkérte a kormányt, hogy dolgozza ki a Hungarikumok rendszerezését, valamint megőrzésének és hasznosításának lehetőségét. Ennek alapját a 1997. évi XI. törvény a védjegyek és a földrajzi árujelzők oltalmáról, a 158/2009 (VII.30) Kormányrendelet a részletes szabályokról továbbá a Hagyományok-Ízek-Régiók program teremtette meg, a mezőgazdasági termékeket és élelmiszereket tartalmazó gyűjteménnyel.

A korábbi kezdeményezések folytatásaként az Európai Bizottság és a Tanács is egy-egy rendeletet hozott, bizonyítja ezt a Bizottság 1898/2006/EK rendelete (2006. december 14.) a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek földrajzi jelzéseinek és eredet megjelöléseinek oltalmáról szóló 510/2006/EK Tanácsi rendelet végrehajtására vonatkozó részletes szabályok megállapításáról. Ez a mai a hazai eljárásban azon termékek sorát nagyon megkönnyítette a Hungarikummá nyilvánításban, amelyek az Uniók listára már felkerültek. Ezek voltak ugyanis azok a termékek, amelyek elsőként kerültek a Magyar értéktárba és a Hungarikumok közé.

Hazánkban az élelmiszergazdaság területén az első törvényi kezdeményezés a 122/2008 (XI.28) OGY határozat volt, amely a hízott kacsából és libából előállított termékek védelméről szólt. Ennek a folyamatnak eredményeként a Magyar Országgyűlés 2012-ben fogadta el XXX. (2012. április 2.) törvényt a nemzeti értékekről és a Hungarikumokról. A törvény alapvető célja, hogy a nemzeti értékeinket azonosítsuk és vegyük számba azokat, egy széles körű gyűjtőmunka eredményeként, amely után lássuk el megfelelő regisztrációval, hogy megismertethessék azokat a közvéleménnyel mind itthon mind pedig külföldön. Ezek közül lehet és kell kiválasztani a Hungarikumokat, amelyek fennmaradásáról és védelméről gondoskodni kell.

Addig, amíg a nemzeti értéknek különböző szintjei (települési, megyei, országos, közhoni) vannak, a Hungarikum kiemelésre méltó olyan nemzeti érték, amely tulajdonságával, egyediségével, különlegességével és minőségével itthon és külföldön is a magyarság esősteljesítményét jelenti.

A fenti törvény végrehajtási rendelete (114/2013. IV.16) Kormány Rendelet a magyar nemzeti értékek és a Hungarikumok gondozásáról. Ezen rendelet 10. fejezete tartalmazza többek között a nemzeti értékek szakterületenkénti kategóriáit is, amely alapján az ágazati szakbizottságokat létrehozták. Ezek a következők:

nálátában heterogén. A vakolt felületek és a burkolatok nem erősítik a helyi jelleget, távlati képében azonban tájba illesztett. A feldolgozó üzem a tömegek osztásában és léptékében, metszetük arányaiban a badacsonyi épület archetipusának mai megfeleltetése. A tájban elfogyó hosszanti tömeg illuzója azonban egy perspektívás, egy homlokzatra rajzolt. Környezetének burkolata és részlet kialakítási megoldásai túlzottan urbanus hatásúak.

A Laposa Birtok épületeinek tömegformálásával, az alkalmazott anyagok minőségével, beépítésének módjával döntően mégis jól alkalmazkodik, és bizonyos esetekben megtalálja identitását a Badacsonyi lábánál.

(függ. 47., 48. kép)

Összegzés

Az összevetésben szereplő spanyol és magyar példák nem csak gazdasági helyzetükben, hanem léptékükben is jelentősen eltérnek. A léptékkülönbségek ellenére a vizsgált és bemutatott borászati üzemeket ugyanaz a szándék hívta életre: egy szervesen fejlődő, egységes, táji léptékű környezetben egy olyan jel elhelyezése, amely egyedi, megkülönböztető és markánsan elválasztja ezeket más borászatok, más helyszínek arculatától.

Ennek az építészeti szándéknak tájépítészeti előtanulmányozása és értelmezése elengedhetetlen ahhoz, hogy hagyományokra épülő, a tájjal szerves kapcsolatban álló, és ugyanakkor a gazdasági igényeknek megfelelő borászati üzemek jöjjenek létre. Amint a példákon keresztül látható, ahol a táj építészeti karakterét meghatározó vernakuláris megoldások nem fejlődtek tovább, nem hatottak sem az épületek, sem a környezet megformálására, ott a tájjal alkotott vizuális és kulturális kapcsolat megtört.

A szőlőgazdálkodás nem csak tájészítéikai és gazdasági, hanem kulturális kérdés. Ahhoz, hogy ezek a több évszázadra visszanyúló értékek fennmaradjanak, nem csak az épületeket, hanem a tájat is kulturális értéknek kell kezelni, s ebben a folyamatban az épület-táj kölcsönhatás jelentős szerepet játszik.

Irodalom

- ADLER J. – AKAR L. – PETZ R. 2004: A turizmus makrogazdasági szerepe
BOROS Z. 2010: Magyarország kistájainak katasztere – Második, átdolgozott és bővített kiadás
FEKETE A. 2014: Technical evaluation mission report to LA RIOJA AND RIOJA ALAVESA WINE AND VINEYARD CULTURAL LANDSCAPE, SPAIN
FEKETE A. 2004: Hagyományok, tájszemlélet, tájfejlesztés. *ÖKOTÁJ: AZ ÖLDHÁLÓZAT LAPJA* 33-34: pp. 87-92. (2004)
FEKETE A (2013): Designed Visual Connections in the Transylvanian Landscape, *TRANSSYLVANIA NOSTRA JOURNAL* VII:(26) pp. 39-48. (2013)
KRIZSÁN A. 2014: Balaton-felvidéki építészeti útmutató
LAPOSA J. 1982: A borvidék mint tájalkotó tényező: Zártkertek a Balaton-felvidéken
VÁRHELYI T. 2005: Borturizmus
<http://www.archdaily.com/22061/tondonia-winery-pavillion-zaha-hadid>
<http://www.designboom.com/architecture/frank-gehry-city-of-wine-complex-marques-de-riscal-hotel/>
<http://www.calatrava.com/projects/bodegas-ysios-winery-guardia.html>
<http://divisare.com/projects/18112-j-marino-pascual-asociados-adriana-landaluce-esteban-bodegas-darien>

A magyarországi dinnyetermesztés múltja és jelene

Balázs Gábor, Birkás Zita, Pap Zoltán,

Németh Dzsénifer, Gombos Nóra, Kappel Noémi

Biztos források nem erősítik meg, de David Livingstone Afrika-kutató szerint a görög-dinnye a Kalahári-sivatagból indult világhódító körútjára, hiszen ott rengeteg bizonyítékot talált. A legelső termesztési és földrajzi hely nem ismert, de kb. 5000 évvel ezelőtt készült egyiptomi hieroglif írásban is találunk erre utaló feljegyzéseket, illetve maga a termés megtalálható volt a fáraók sírkamrájában is, túlvilági élelemként. A ma is, világviszonylatban élenjáró Kínában is termesztették már a X. században. Európa szerte a XIII. században vált ismertté és népszerűvé, mely a hódítóknak köszönhető. Hazánkban a dinnyeismeret, és fogyasztás régi időkre nyúlik vissza. Erről tanúskodnak különböző manapság feltárt tárgyi bizonyítékok (SZABÓ, 2005), ami a magyarság vándorlásának időszakára tehető.

A XVI. századi török megszállásnak „köszönhetően” számos fajtára tettünk szert, melyek Drinápolyból és Szmirnából származtak. Egyéb kutatások szerint, dinnyetermesztés már az ezredfordulón is folyhatott a Kárpát-medencében (SURÁNYI, 1985; TAKÁTS, 1917) úgy gondolja, hogy hazánkban a XVI. század közepéig a sárga bélű fajták voltak elterjedve, amit a törökök tettek színesebbé a vörös bélű dinnyék behozatalával, mígnem a XVI. században a népelelmezési cikkek számító dinnyetermesztés fellendült és termesztéstechnológiája egyre komolyabb mértékeket öltött (TAKÁTS, 1917; KAPÁS, 1997). Ennek köszönhetően a XVIII. században már nyomtatásban is megtalálhatók voltak a különböző termesztési leírások. Igen sok dinnyefajta jelent meg a termesztési palettán, melyek közül 1864-ben a Magyar Dinnyész Egyesület 273 db sárga és 57 db görög-dinnyefajta összehasonlító vizsgálatát követően, 84 db sárga és 14 db görög-dinnyefajtát javasolt termesztésre (NAGY, 1981).

Hazánkban a dinnyetermesztés nagy hagyományokra tekint vissza. Az oltás az utóbbi években az egyik legkorszerűbb technológiai újításnak számít. A termesztőkben és a kutatókban sokszor megfogalmazódik a kérdés, hogy miért is van szükség az oltott palánták használatára. Egyik nagy előnye, hogy a növények így monokultúrában is termesztethetők. Vannak termesztők, akik 5-6 éven keresztül ültetnek ugyanarra a területre dinnyét. Másik nagy előny, hogy előbbre hozható az ültetési idő, így a szedés akár 4-5 nappal korábban kezdhető. Az oltott növények nagyobb termésátlagokkal jellemezhetők, mint az oltatlanok. Talán az egyik legnagyobb előnynek számít, hogy a vegetatív úton előállított növények csökkentik a termesztésből adódó kockázatokat, valamint az így szaporított növények nagyobb ellenállósággal rendelkeznek a talajból fertőző betegségekkel és kártevőkkel szemben.

Fogyasztói vélemények szerint az oltott dinnyefélék néha tök mellékízzel jellemezhetők, melyet az oltással magyaráznak. Fontos lenne kiválasztani az oltatlan és oltott állományok tápanyag-utánpótlását, mivel a tökre oltott növények kevesebb nitrogént és több káliumot igényelnek a tenyészidőben, mint a sajátgyökerűek.

Napjaink korszerű és egészséges táplálkozásának nélkülözhetetlen növénye a görög-dinnye, főleg ha az oltás hatására jobb beltartalmi értékekkel rendelkeznek. Magyarországi azélsőséges időjárását látva sokakban felvetődött a kérdés a görög-dinnye oltott termesztéséről. Fontos szempont, hogy a termesztő az adott fajtájához megfelelő alanytípust, illetve alanyfajtát válasszon, mivel az egyes típusok között is nagy különbségek figyel-

hetők meg. A görögdinnye oltásához használható két alanytípus (*Lagenaria*, interspecifikus) közötti döntés nem könnyű feladat, hiszen használhatóságukat nagyban befolyásolja az alkalmazott technológia, az ültetés koraisága, a ráoltott nemes tulajdonságai, valamint a talajadottságok. Termesztői körökben vannak olyanok is, akik az oltott palánta magas árfekvése miatt nem választják az oltást. Amennyiben a drágább bekerülési költség egy magasabb termésátlaggal párosul figyelembe véve a termelési kockázatokat is, úgy mindenképpen perspektivikus eljárásról beszélhetünk. Egy dolgot azért mindenképpen fontos szem előtt tartani, ez pedig az évjáráthatás. A megfelelő alany-nemes kombináció kiválasztásához ismernünk kell az alany tulajdonságait: gyökérzet típusát, ellenállóságát, növekedési erélyt befolyásoló hatását, termésérésre gyakorolt hatását stb.

Az alany fajtája hatással van a görögdinnye növekedésére és terméshozatalára is (YETISIR et al., 2003). A *Cucurbita* fajok közül a *Cucurbita pepo*, *Cucurbita maxima* és a *Cucurbita moschata* fajok gazdasági szempontból a legfontosabbak és a legelterjedtebbek. Mindhárom fajtkülönböző klimatikus viszonyokhoz adaptálták (ROBINSON és DECKER-WALTERS, 1997; PARIS és BROWN, 2005; WU et al., 2007). A görögdinnye esetében az előbb említett 3 *Cucurbita* faj alkalmas alanyként az oltás során. A görögdinnyét általában *Lagenaria*-ra, vad görögdinnyére és interspecifikus tőkalanyra oltják (YETISIR és SARI, 2003).

Az oltott növény hordozza mind az alany, mind a nemes tulajdonságait. Az alanyt a termesztési célhoz és körülményekhez igazodva kell kiválasztani. A megfelelő alany kiválasztásához figyelembe kell vennünk, hogy milyen piacon szeretnénk értékesíteni, milyen technológiát fogunk alkalmazni a termesztés során, és ismernünk kell a nemes tulajdonságait (koraiság, vigor) és a talaj típusát, kötöttségét (CSIGE, 2005).

Magyarországon a dinnyefélék termesztése nagy múltra tekint vissza. Termesztésük kis- és nagygazdaságokban egyaránt kivitelezhető. Termesztése nagy kézimunkával jár, ami napjainkban megdrágítja a technológiát. Gépesítése megoldott ugyan, de mivel kúszó növényről van szó, így a kézi kapálásoktól sem lehet eltekinteni.

Deme és Marsalek (2009) egy családi gazdaságban vizsgálta a dinnyetermesztés bekerülési költségeit és annak jövedelmezőségét. Megállapították, hogy a nagyobb ráfordítás nem minden esetben eredményezett nagyobb árbevételt. Megfigyelték, hogy az input anyagok évről évre folyamatosan drágították a termesztést, mely különbséget nem minden évben tudtak érvényesíteni az értékesítési árakban.

Napjainkban különböző módon természetnek görögdinnyét hazánkban. Az egyik legrégebbi hagyományos mód a magok állandó helyre vetése. Magyarországon az 1860-as évekig szinte egyeduralgó módszer volt. Később a gyepkockás palántanevelés vette át a szerepet, de azért egyes tájakon megmaradt a helyre vetés is (NAGY, 1997). Előnye, hogy megtakaríthatók a palántanevelés költségei, és a dinnyére leginkább jellemző, mélyreható gyökérzet fejlődik, ennek következtében a növények jobb lombzatúak, mint a palántáról indított állományok (BÁRSONY, 2002).

Hátránya a későbbi érésben, valamint a drága hibridmag használatából adódó nagyobb kockázatban keresendő (SZAMOSI, 2005). Előfordul, hogy egyes termesztők dupla magot vetnek a fészekbe a biztosabb csírázás és kelés érdekében, ami tovább drágítja a technológiát.

A népi szólás szerint a dinnye magját az év 100. napján kell elvetni, ami az ország déli részén meg is valósítható, de ott sem kell vele sietni. A dinnyevetés naptári időpontjának megjelölésénél lényegesen fontosabb szempont, hogy a talaj felső 5 cm-es rétege a vetés kezdetére 13-15°C-ra felmelegedjen (MOLNÁR et al., 1960).

A fejlődő technikával ez a szaporítási mód is megváltozott, és napjainkra a tápkockás, illetve cserepes palántanevelés váltotta fel. A palánta minősége alapvetően meghatározza a termesztés sikerét. A cél tehát az, hogy egészséges, erős és jól fejlett palántákat neveljünk. Ehhez a palántákat 8x8, vagy 10x10 cm-es tápkockában, illetve 10-es cserepekben nevelhetjük. A palántanevelés e módszerével 5-6 hét elteltével kapunk kiültetésre alkalmas palántákat (NAGY, 2005). Annak ellenére, hogy a kiváló minőségű dinnye palánta előállításához az előbbieken említett tápkocka illetve cserépméretet használata lenne az ideális, a termesztési gyakorlatban a gazdaságossági szempontokat is figyelembe véve általában kisebb földlabda méretekkkel dolgoznak a termesztők, amely tovább csökkenti a költségeket.

Az utóbbi években a dinnyefélék szaporításában is egyre nagyobb teret hódít a tálcás palántanevelés. E módszerrel egységnyi felületen lényegesen nagyobb mennyiségű növényt állíthatunk elő, a palántanevelési idő 3-4 hétre csökkenthető, valamint csökken az előregedés veszélye is. Az így előállított palánták kiültetése azonban csak fóliás talajtakarás, vagy a sárgadinnye esetében a fóliás hajtás esetén végezhető kellő biztonsággal (SZAMOSI, 2005).

A görögdinnye fajtaválasztására a gyakorlati életben a sokszínűség jellemző. Számos fajta közül választhatnak a termesztők. Vannak, akik a korai szegmensből választanak és vannak olyanok is, akik a fogyasztási szezon széthúzása miatt érési időnek megfelelően keresnek fajtát. Az utóbbi időben egyre nagyobb jelentőséggel bírnak az úgynevezett fekete héjú magnélküli görögdinnye fajták, melyet elsősorban a hazai és külföldi üzletláncok keresnek. A dobozos méretű görögdinnyék (2,5-5,5 kg közötti termések) még mindig a külföldi országokban közkedveltek. A hazai fogyasztók sokszor hiányolják a hagyományos fekete héjú úgynevezett Sugar baby típusú görögdinnyét az áruházak polcain. Sajnos ennek nagyon egyszerű magyarázata van. Az ilyen típusú dinnyékre a vékonyabb héjszerkezet jellemző, ami a szállítás során sokszor megreped, így ezek a termések már nem értékesíthetők.

Az utóbbi 1-2 évben kezd elterjedni az áttetsző fóliával történő sorköztakarás, ami technológiai újítást hoz a dinnyetermesztőknek. Ez a technológia számos előnnyel rendelkezik. Az egyik legnagyobb előnye, hogy elhagyható az évi 3-4-szeri kézi sorköztakarás, ami időt és költséget takarít meg a termesztőnek. További előnye, hogy a takarás hatására néhány napos koraiságot tudunk elérni. Hátrányként fontos megemlíteni, hogy a sorköztakarás drágítja ugyan a termesztést, azonban ha figyelembe vesszük, hogy mennyi kézimunkától mentesülünk, ami minden esetben drágább, mint a talajtakarás, akkor elmondhatjuk, hogy mindenképpen előnyös annak alkalmazása.

Irodalom

- BÁRSONY CS. (2002): A 2001-es dinnyepusztulás. *Hajtatás, korai termesztés*, 33 (1) 9. p.
 CSIGE L. (2005): Görögdinnye alanyok és megválasztásuk szempontjai. *Hajtatás, korai termesztés*, 36 (4) 12-13. p.
 DEME P., MARSALEK S. (2009): A dinnyetermesztés évjáratfüggő, de megéri. *Kertészet és Szőlészet*, 58 (7) 6-8. p.
 KAPÁS, (1997): Növényfajták és növénynemesítők. Országos Mezőgazdasági Minősítő Intézet, Budapest
 MOLNÁR B., SZALAI F., NAGY L. (1960): A dinnye termesztése. Budapest: Mezőgazdasági Kiadó, 153-155 p.
 NAGY J. (1997): Dinnye, uborka, tök. Budapest: Mezőgazdasági Szaktudás Kiadó, 7-87 p.
 NAGY J. (2005): A sárga- és görögdinnye. Budapest: Szaktudás Kiadó Ház Rt.

- NAGY J. (1981): Ahazai dinnyetermesztéstörténete. In NAGY, J. & ZATYKÓ, L. (szerk.). Dinnyetermesztés. Mezőgazdasági kiadó, Budapest
- PARIS, S. H., BROWN, R. N. (2005): The genes of pumpkin and squash. *HortScience*, 40, 1620-1630. p.
- ROBINSON, R. W., DECKER-WALTERS, D. S. (1997): Cucurbits. Cambridge: CAB International University Press, 226 p.
- SURÁNYI D. (1985): Kerti növények regénye. Mezőgazdasági Kiadó, Budapest
- SZABÓ (2005): Genetic diversity of Hungarian melon landraces (C. melo) compared to an extinct sample from the Middle ages. *Hungarian Agricultural Research*
- SZAMOSI CS. (2005): Dinnyefélék szaporítása. *Kertészet és Szőlészet*, 54 (18) 21. p.
- TAKÁTS, J. (1917): Dinnyeszüret a hódoltság korában. In: SURÁNYI, D. (szerk.). A szennvedelmes kertész rácsudál-kozásai. Magvető Könyvkiadó, Budapest
- WU, T., ZHOU, J., ZHANG, Y. CAO, J. (2007): Characterization and inheritance of a bush-type in tropical pumpkin (*Cucurbita moschata* Duchesne). *Scientia Horticulturae*, 114, 1-4. p.
- YETISIR, H., SARI, N. (2003): Effect of different rootstock on plant growth, yield and quality of watermelon. *Australian Journal of Experimental Agriculture*, 43, 1269-1274. p.
- YETISIR, H., SARI, N. (2003): Effect of different rootstock on plant growth, yield and quality of watermelon. *Australian Journal of Experimental Agriculture*, 43, 1269-1274. p.

Laskagomba termesztése gyalogakác (*Amorpha fruticosa*) forgácson

Szükács Gergely, Szabó Anna, Geösel András

Bevezetés

A késői laskagomba (*Pleurotus ostreatus*) a világon szinte mindenhol megtalálható és ismert gombafaj.

Termesztésbe vonásának első írásos feljegyzése egészen az 1800-as évekig nyúlik vissza. Az 1960-as években hazai kutatók három intenzív termesztéstechnológiát dolgoztak ki, ennek köszönhetően az intenzív laskagomba termesztés a 70-es évektől indult hazánkban világhódító útjára, a perforáción való termesztéssel, a száraz hőkezeléssel és az alapanyag fermentációval együtt. Ez a rohamos terjedés akkora mértékű volt, hogy napjainkra a világ második-harmadik legnagyobb mennyiségben termesztett gombafajává vált. A népszerűségének oka egyrészt, hogy az egyik legegyszerűbben termesztendő gombafajok közé tartozik, másrészt a laskagomba micélium „agresszív” növekedésű, így szinte bármilyen lignocellulóz tartalmú alapanyagon jól termesztethető.

Irodalmi adatok szerint a világ minden táján más-más növényi alapanyagon termesztik: banánlevél, kaktusz, fahéj levél, citrusfélék héja, kókuszdió héj, kávézacc, gyapot-szár, kukoricaszár, szalma szár, rizs szalma, fűfélék, kenderszár, újságpapír, stb. A mérlekkelt égővre és hazánkra egyaránt a búzaszalma és a kukoricaszár jellemző, mint termesztési alapanyag. Fontos megjegyeznünk azonban, hogy a szalmát nem csak a gombatermesztésben, hanem az állattenyésztésben is használják, az építőipar is kezdi ismét felkarolni, valamint a szalmatüzelésű hőerőművek beindításával szintén jelentős szalma mennyiség kerül energetikai céllal elégetésre. Az átmeneti szalma hiány fellépéséhez ezen felül hozzájárul még az egyre rövidebb szárú búzafajták megjelenése, és a hazai egyre növekvő gombakomposzt ipar, amely már így is Közép-Európa legjelentősebb exportőrének számít. Az aszályosabb években ez a szalma árának emelkedéséhez is vezetett. Ha az időszakos szalma hiány növekszik a jövőben is, a magyarországi gombakomposzt-iparnak hamarosan új alternatívák után kell néznie a hiány pótlására.

A magyarországi növényflóra áttekintésével a hiány orvoslásának lehetséges megoldása egy olyan növényre, a gyalogakáca terelte a figyelmet, amelyet invazív fajként tartanak számon hazánkban. Az *Amorpha fruticosa* leggyakrabban használt angol neve „false indigo”, de nevezik „indigobush”-nak, vagy „bastard indigo”-nak, amely mutatja a növény megítélését is. A gyalogakác Észak-Amerika keleti részéről származik. A fajt először Angliába vitték dísnövényként 1724-ben. Magyarországon az első feljegyzett adat 1907-ből származik. Eleinte hazánkban erdészeti, talajvédelmi céllal telepítették, terjedésének kezdete az első világháború utánra tehető, főként a Duna és Tisza völgyében. Nagymértékű térhódítása a hagyományos ártéri gazdálkodás megváltozásával függ össze. Ezen felül hozzájárult még a rendszerváltás során bekövetkező ártéri szántók felhagyása és állatállomány csökkenése. Jelenléte síkvidéki folyóink völgyeire jellemző, azonban a XX. század közepére már a legtöbb területen jelen volt. A régi telepítések kiváló gócpontok, és az öntözőcsatornák mentén igen hatékonyan terjed. Magasabb hőigénye miatt a hegyek és a zárt erdőtársulások korlátozzák elterjedését.

Fénykedvelő tulajdonságának köszönhetően legnagyobb mértékben az ártereket és az erdőújításokat veszélyezteti. Az elöntött területeken korlátozza a szántó és gyepgazdálkodást, ugyanis magját a víz kiválóan szállítja és terjeszti. Szinte minden ökológiai